

DR. KOVÁCS GERGELY

A Római Kúria

Mons. Dr. Gergely KOVÁCS, Capo Ufficio del Pontificio Consiglio della Cultura, offre una panoramica della Curia Romana. Anzitutto mette in chiaro la terminologia, distinguendo tra Curia Romana, Sede Apostolica, Vaticano e Diocesi di Roma. Quindi, attraverso un breve percorso storico, presenta la formazione e l'evoluzione degli istituzioni centrali della Chiesa mediante le quali il Sommo Pontefice è solito trattare le questioni della Chiesa universale e che, in suo nome e con la sua autorità, adempiono alla propria funzione per il bene e a servizio delle Chiese (CIC 1983, can. 360). Un filo rosso percorre le grande riforme della Curia durante i secoli – *Immensa Aeterni Dei* (1588), *Sapienti Consilio* (1908), *Regimini Ecclesiae Universae* (1968) – fino alla legislazione vigente contenuta nella Costituzione Apostolica *Pastor Bonus* (1988) del Servo di Dio Papa Giovanni Paolo II. Una breve sintesi di quest'ultimo documento offre un quadro dell'insieme dei dicasteri e degli organismi che oggi coadiuvano il romano Pontefice nell'esercizio del suo supremo ufficio pastorale.

Parole chiave: Curia Romana; Santa Sede; dicasteri; *Immensa Aeterni Dei*; *Sapienti Consilio*; *Regimini Ecclesiae Universae*; *Pastor Bonus*.

„Roma locuta, causa finita”¹, jelentette ki Szent Ágoston, amikor Róma püspöke a pelagiánusok ügyében ítéletet mondott. Ma a hatályos *Egyházi Törvénykönyv* így fogalmaz: „A római pápa ítélete vagy határozata ellen nincs sem fellebbezés, sem felfolyamodás” (333. kán., §3). Ennek magyarázata abban áll, hogy a pápa *Vicarius Christi* és szent Péter utóda. Ennek erejében, az Úr sajátos adománya következtében, az egész Egyház pásztora. Hivatalánál fogva a pápának legfőbb, teljes, közvetlen és egyetemes rendes hatalma van az Egyházban, ami azt jelenti, hogy „nem csupán az egész egyház felett rendelkezik hatalommal, hanem az összes részegyházak és azok csoportjai fölött is” (333. kán., §1).

¹ *Sermones* 131, 10: *PL* 38, 734.

Feladatának gyakorlásában a római pápát segítik a püspökök, a bíborosok és más személyek, illetve a kor szükségleteinek megfelelő különféle intézmények (334. kán.). Ezen utóbbi kategóriában a legfontosabb szerep, kétségek nélkül, a Római Kúriáé, „melynek segítségével a pápa az egyetemes egyház ügyeit intézni szokta, és amely az ő nevében és tekintélyével látja el feladatát az egyházak javára és szolgálatára” (360. kán.).

1. Szentszék, Vatikán, Római egyházmegye

Fontosnak tűnik mindenekelőtt a fogalom tisztázása: mit értünk Római Kúria alatt, illetve mit nem?

1.1 Apostoli Szentszék. Az *Egyházi Törvénykönyv* mintegy 130 alkalommal használja az *Apostoli Szentszék* (*Apostolica Sedes*) fogalmát, további közel 100 alkalommal beszél a *Szentszékről* (*Sancta Sedes*). Ez a név a Kódexben nemcsak magát a pápát jelöli, hanem a Római Kúria szerveit is, melyek az ő nevében járnak el, „hacsak a dolog természetéből vagy a szövegösszefüggésből az ellenkezője nem tűnik ki” (361. kán.). A különbségtétel lényeges, hiszen „az Apostoli Szentszék isteni rendelkezés folytán erkölcsi személy jellegével rendelkezik” (113. kán., §1), míg a Római Kúria egyházi intézmény, ami az idő folyamán egy későbbi pontban jött létre és hatalma is korlátozott, a pápa akaratának függvényében. Tehát a Szentszék a pápát és a Római Kúriát is jelenti, viszont a Római Kúria nem foglalja magába a pápa személyét.²

² *Introduzione al commento della Cost. Ap. Pastor Bonus sulla ristrutturazione della Curia Romana*, in: *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, a cura di Pio Vito PINTO, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003 [Corpus Iuris Canonici III], p. 4; Péter ERDŐ, *Egyházjog*, Szent István Társulat, Budapest 2005⁴, 960.

1.2 Vatikánállam. Nemcsak a laikus tömegtájékoztatásban hallani gyakran „a Vatikán úgy nyilatkozott”, „a vatikáni rendelkezések értelmében”, „a Vatikánba látogatott” és hasonló megfogalmazásokat, hanem egyházi körökben is. Sajnos, gyakran úgy esik szó a Római Kúriáról vagy a Szentszék intézményeiről, hogy helyette tévesen a Vatikán kifejezés szerepel. A Vatikánállam ad helyet a Római Kúriának, de a kettő nem tévesztendő össze: a Vatikán nemzetközileg elismert állam, a Szentszék pedig intézmény. A Vatikánállamot nem a Szentszék igazgatja, hanem saját kormányzósága van (Governatorato).

1.3 Római egyházmegye. Róma püspöke a pápa, s bár szoros kapcsolatban áll egyházmegyéjével, annak tényleges vezetését a lateráni palotában székelő római vikariátus (Vicariatus Urbis) által gyakorolja, melynek élén a vikárius-bíboros áll.³ Hasonlóképpen a Vatikánállam területén a vatikánállami székhelyű vikariátus illetékes⁴, de semmiképp nem a Római Kúria.

2. A Római Kúria a történelem folyamán

A hagyomány szerint már Szent Péter apostolnak is volt segítője Szent Márk evangélista személyében, az viszont kétségtelen, hogy mint minden hatóságnak, az Egyház kormányzatának is, a szolgálat növekvő terhei miatt, már a legrégebb időktől fogva szüksége volt segítőkre az ügyek

³ SZENT X. PIUSZ, *Etsi Nos* apostoli konstitúció, 1912. január 1. (AAS 4 [1912] 5-22); VI. PÁL, *Vicariae potestatis* apostoli konstitúció, 1977. január 6. (AAS 69 [1977] 5-18); II. JÁNOS PÁL, *Ecclesia in Urbe* apostoli konstitúció, 1998. január 1. (AAS 90 [1998] 177-193).

⁴ II. János Pál pápa 1991. január 14-i chirografja értelmében, a Szent Péter bazilika mindenkori főpapja egyben a Vatikánállam és a Castel Gandolfoi pápai villák általános helynöke (n. 1).

intézésében, legfőképpen a levelezés, valamint a hivatalos iratok szerkesztése, elküldése és megőrzése tekintetében.⁵

2.1 A Trentói Zsinat előtt

Róma Püspökének általános tanácsadó szerve kezdetben a város papjaiból és diakónusaiból álló presbitérium volt, amely a rendes ügyeket vitatta meg. A hitet és az egyházi fegyelmet érintő különösen fontos kérdéseket pedig a rendszeresen összehívott római zsinat tárgyalta.

A XI. századtól kezdve a presbitérium helyét a kardinálisok, vagyis a plébániák és a diakónusi kerületek vezetői, valamint a Róma környéki egyházmegyék püspökei vették át. Gyűlésüket konzisztóriumnak nevezték.

A Római Kúria kifejezés a XII. századtól kezdődően használatos a pápát segítő, a pápa körül kialakuló hivatalok általános megnevezésére. Alapvető funkciói az idők során lényegében azonosak maradtak, de formájuk és működésük alkalmazkodott a kor követelményeire.

Feladata gondoskodni a beérkező kérelmek elbírálásáról, a felterjesztett vitás, vagy fegyelmi ügyek kivizsgálásáról és az ítélet előkészítéséről, továbbá a pápai iratok kiállításáról, az irattár őrzéséről. Ehhez járulnak a pápai udvartartás életét, illetve a liturgia végzését szervező tisztségek. Sokáig a pápai állam világi ügyeinek intézése és a római egyházmegye igazgatása is a Római Kúriához tartozott.

⁵ “*Etenim, ut alia quaevis auctoritas, ita et regimen Ecclesiae prisca aetate et, augescentibus eiusdem ministeriis, magis in dies opus habebat adiutoribus ad negotia expedienda, imprimis ad epistulas et ad acta conscribenda, mittenda, servanda*”, VI. PÁL, *Quo aptius motu proprio*, 1973. február 27. in: *AAS* 65 [1973] 113-116.

2.2 V. Szixtusz reformja

A történelem folyamán, válaszként a felmerülő igényekre, *de facto* alakulnak ki a szakosított hivatalok. Az elsők között születik meg az eredetileg az iratok kiállításával és kezelésével foglalkozó, majd általános titkársági szerepet ellátó Apostoli Kancellária, valamint a privilégiumok, beneficiumok és felmentések kérésére megfogalmazandó válaszokért felelős Apostoli Datária. Hasonlóképpen, a Szentszék vagyónának kezelésére, kialakul az Apostoli Kamara. Az 1054-es egyházszakadás nyomán megszülető Titkos Kamara lesz a diplomáciai kapcsolatokat intézője. A bírósági ügyekben általánosan eljáró Rota Romana mellett kialakul a belső fórumra tartozó (lelkiismereti) kérdésekben illetékes Apostoli Penitenciária, melyekhez a későbbiekben társul az Apostoli Signatura.

Az ügyek számának növekedésével, főleg a Trentói Zsinat után, az időnként összehívott bíborosi konzisztóriumok már nem bizonyult elégséges fórumnak, ezért a pápa a szakfeladatok ellátásával bíborosok kisebb csoportjait (*congregatio*) bízta meg, állandó formában.

Ezekből fejlődtek ki a tulajdonképpeni kongregációk, amelyek szervezetét V. Szixtusz alakította ki, a történelem első kúriareformjának tekinthető dokumentumával, az 1588. január 22-én kiadott *Immensa Aeterni Dei* apostoli konstitúcióval⁶. A reform ugyan nem tekinthető átfogónak és teljesnek, hiszen életben maradnak egyes intézmények, amelyekről a konstitúció nem rendelkezik, illetve az egyes kompetenciák leírása sem kimerítő, viszont az V. Szixtusz általa lefektetett struktúra alapjaiban mind a mai napig változatlan maradt.

Az apostoli konstitúció a bevezetőben hangsúlyozza, hogy a római pápa az Egyház látható feje, és az ő nevében eljáró bíborosok az egyetemes egyház igazgatásában segítő

⁶ V. SZIXTUSZ, *Immensa Aeterni Dei* apostoli konstitúció, 1588. január 22., in: *Bullarium Romanum*, ed. Taurinense, VIII (1863), col. 985-988.

munkatársak, majd felsorol tizenöt kongregációt. Ebből nyolc az Egyház belső ügyeiben illetékes (hit, erkölcs, egyház-szervezet, stb.) és kettő kulturális-nevelési területen, míg öt az Egyházi Állam világi ügyeit intézte.⁷

2.3 Szent X. Piusz és az 1917-es Egyházi Törvénykönyv

Az *Immensa Aeterni Dei* rendelkezései által a Római Kúria hivatalai stabilitást nyertek, de ez korántsem jelentett megmerevedést. A történelmi változások, a fokozatosan jelentkező új igények és helyzetek újabb hivatalok és intézmények születéséhez vezettek, illetve a meglévők módosulásához, átalakulásához vagy megszüntetéséhez. Nem egy esetben hatásköri átfedés vagy párhuzamosság alakult ki egyes dikasztériumok között, a XIX. század végén pedig a pápai állam megszüntével lényegesen megváltoztak a működési feltételek is.

Az elengedhetetlenül szükséges kúriareformot Szent X. Piusz hajtotta végre az 1908. június 29-én keltezett *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció által⁸. Az intézkedés a Római Kúria egészét érintette s nem csak a kompetenciákat szabályoz-

⁷ Az *Immensa Aeterni Dei* apostoli konstitúció által felsorolt kongregációk: 1. Congregatio pro sancta Inquisitione; 2. Congregatio pro Signatura Graetiae; 3. Congregatio pro erectione ecclesiarum et provisionibus consistorialibus; 4. Congregatio pro ubertate annone Status Ecclesiastici; 5. Congregatio pro sacris ritibus e caeremoniis; 6. Congregatio pro classe paranda et servanda ad Status Ecclesiastici defensionem; 7. Congregatio pro Indice librorum prohibitorum; 8. Congregatio pro executione et interpretatione concilii Tridentini; 9. Congregatio pro Status Ecclesiastici gravaminibus sublevandis; 10. Congregatio pro Universitate Studii Romani; 11. Congregatio pro consultationibus regularium; 12. Congregatio pro consultationibus episcoporum et aliorum praelatorum; 13. Congregatio pro viis, pontibus et aquis curandis; 14. Congregatio pro typographia Vaticana; 15. Congregatio pro consultationibus negociorum Status Ecclesiastici.

⁸ SZENT X. PIUSZ, *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció, 1908. június 29, in: *AAS* [1909] 7-108.

ta újra, hanem a fölöslegessé vált hivatalokat is megszüntette: csak azok a dikasztériumok maradnak meg, amelyeket a rendelkezés felsorol.⁹

A konstitúció legnagyobb újítása az, hogy elkülöníti a közigazgatási és a bírói hatásköröket, kialakítva a mind a mai napig fennálló kongregációkból, bíróságokból és egyéb hivatalokból álló kúriai struktúrát.¹⁰

Bár XV. Benedek pápa bizonyos módosításokat eszközöl a Szent X. Piusz által meghatározott hivatalok sorában, az 1917-es Egyházi Törvénykönyv gyakorlatilag a *Sapientis Consilio* által felállított beosztást erősítette meg (242.–264. kán.), és ezt nem is érte lényeges változás egészen a II. Vatikáni Zsinatig.

2.4 A II. Vatikáni Zsinat és VI. Pál

Az Egyház központi szerveiről szólva a zsinati atyák megerősítették, hogy “a római pápa az egész Egyházra kiterjedő legfőbb, teljes és közvetlen hatalmának gyakorlásában

⁹ “*Congregationes, Tribunalia et Officia, quae Romanam Curiam componunt et quibus Ecclesiae universale negotia pertractanda reservantur, (...) non alia sint (...) quam quae praesenti Constitutione decernuntur, eaque numero, ordine, competentia, divisa et constituta maneat his legibus, quae sequuntur*”.

¹⁰ A *Sapientis Consilio* apostoli konstitúció tizenegy kongregációt, három bíróságot és öt hivaltalt sorol fel:

I. SACRAE CONGREGATIONES: 1. Congregatio Sancti Officii; 2. Congregatio Consistorialis; 3. Congregatio de Disciplina Sacramentorum; 4. Congregatio Concilii; 5. Congregatio Negotiis Religiosorum Sodalium praeposita; 6. Congregatio de Propaganda Fide; 7. Congregatio Indicis; 8. Congregatio Sacrorum Rituum; 9. Congregatio Caeremonialis; 10. Congregatio pro Negotiis ecclesiasticis extraordinariis; 11. Congregatio Studiorum.

II. TRIBUNALIA: 1. Sacra Poenitentiaris; 2. Sacra Romana Rota; 3. Signatura Apostolica.

III. OFFICIA: 1. Cancellaria Apostolica; 2. Dataria Apostolica; 3. Camera Apostolica; 4. Secretaria Status; 5. Secretaria Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum.

fölhasználja a Római Kúria hivatalait, ezek tehát az ő nevében és tekintélyével végzik feladatukat az egyházak javára és a főlshentelt főpásztorok szolgálatára” (*Christus Dominus* 9).

Elkerülhetetlen volt, hogy a zsinaton ne kerüljön szó a Kúria reformjáról is, minden vita ellenére végül is elismerve, hogy az „a római pápának és az Egyház pásztorainak kiváló segítségét” nyújt. A zsinati atyák ugyanakkor erőteljesen kérték, hogy ezek a hivatalok „kapjanak a kor, a terület és a szertartások igényeinek jobban megfelelő szervezetet”, továbbá hogy az egyetemesség kifejezésre juttatása végett „tagjait, tisztviselőit és tanácsosait, (...) amennyire csak lehetséges, az Egyház különböző tartományaiából válasszák ki”, és közéjük megyéspüspökök is kerüljenek, a világiak pedig kapják meg „az őket megillető szerepet az Egyház ügyeinek intézésében” (*Christus Dominus* 9-10).

A zsinat kéréseit követve, VI. Pál végezte el az átalakításokat, átszervezte a Római Kúria dikasztériumait: az 1967. augusztus 15-én kiadott *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúció 1968. január 10-én lépett életbe¹¹. Bár a rendelkezés alapján véve megőrzi a *Sapienti Consilio* által lefektetett kongregációkból, bíróságokból és egyéb hivatalokból álló hármas felosztást, ugyanakkor strukturáltabbá teszi és új elemeket is felmutat. Így, például, kifejezetten említést tesz a titkárságokról¹² és megfigyelhető az Államtitkárság fontosságának és szerepének megnövekedése: míg korábban a hivatalok között kapott helyet, addig a *Regimini Ecclesiae Universae* első helyen, a kongregációkat is megelőzve tárgyalja.¹³

¹¹ VI. PÁL, *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúció, 1967. augusztus 15, in: *AAS* 59 [1967] 885-928.

¹² „*Curia Romana [...] constat Congregationibus, Tribunalibus, Officiis et Secretariatibus*” (1, §1).

¹³ A *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúció az alábbi csoportosításban tárgyalja az Egyház központi hivatalait:

A Római Kúria időrend szerint legfiatalabb dikasztériumainak (titkárságok, tanácsok, bizottságok) fontos szerepét mutatja, hogy közülük egyesek a besorolásánál külön fejezetet kapnak és nem kerülnek be a „hivatalok” címszó alá. Másrészt, épp újszerűségükből kifolyólag, egyféle bizonytalanság érezhető ki abból, hogy egyes tanácsok a függelékben felsorolt intézmények között kerülnek megemlítésre.

Az apostoli konstitúció kiadása után VI. Pál további intézkedésekkel folytatta és tökéletesítette a kúria reformját. Így egyes hivatalok tagjai közé megyéspüspököket is kineve-

I. 1. Secretaria Status seu Papalis; 2. Sacrum Consilium pro Publicis Ecclesiae negotiis.

II. SACRAE CONGREGATIONES: 1. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei; 2. Sacra Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus; 3. Sacra Congregatio pro Episcopis; 4. Sacra Congregatio de disciplina Sacramentorum; 5. Sacra Congregatio Rituum; 6. Sacra Congregatio pro Clericis; 7. Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus; 8. Sacra Congregatio pro Institutione catholica; 9. Sacra Congregatio pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide.

III. SECRETARIATUS: 1. Secretariatatus ad Christianorum unitatem fovendam; 2. Secretariatatus pro non christianis; 3. Secretariatatus pro non credentibus.

IV. 1. Consilium de laicis és 2. Pontificia Commissio Studiosorum a «Iustitia et Pace».

V. TRIBUNALIA: 1. Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae; 2. Sacra Romana Rota, 3. Sacra Paenitentiaria Apostolica.

VI. OFFICIA: 1. Cancellaria Apostolica; 2 Praefectura rerum oeconomicarum S. Sedis; 3. Camera Apostolica; 4. Administratio Patrimonii Apostolicae Sedis, 5. Apostolici Palatii Praefectura, 6. Generale Ecclesiae Rationarium.

VII. APPENDIX: 1. Fabrica S. Petri; 2. Bibliotheca Apostolica Vaticana; 3. Archivum Secretum Vaticanum; 4. Typographia et Libraria Vaticana; 5. Officium Magistri largitionum Pont. Max. seu Eleemosynaria Apostolica; 6. Consilium pro instrumentis communicationis socialis; 7. a többi pápai tanács (Coetus permanentes Pontificii); 8. Consilium ad exsequendam Constitutionem Concilii Vaticani II de Sacra Liturgia (amíg véghez nem viszi feladatát); 9. Pontificia Domus; 10. Secretarius vero Brevium ad Principes; 11. Secretarius Epistolarum latinarum.

A konstitúciót kiegészíti az *Ordo Servandus*, vagyis a Szentszék hivatalainak fegyelmét és eljárási módját meghatározó közös szabályzat.

zett¹⁴, egyszerűsítette a pápai udvartartást¹⁵, majd bevezette a határozott időre szóló kinevezéseket és a nyugdíjkorhatárt a hivatalvezető bíborosok számára¹⁶.

VI. Pál külön bizottságot hozott létre, egy bíborossal az élén, hogy a *Regimini Ecclesiae Universae* kibocsátása utáni öt év elteltével kifejezetten vizsgálja felül, hogy a rendelkezés összhangban van-e a zsinati döntésekkel, megfelel-e a keresztény nép és a társadalom igényeinek, és ahol szükségesnek mutatkozik, tegyen javaslatokat a tökéletesítésre. A bizottság VI. Pál haláláig működött.

2.5 II. János Pál és az 1983-as Egyházi Törvénykönyv

II. János Pál pápa is szívügyének tekintette a Római Kúria megreformálását és folytatta a VI. Pál által létrehozott bizottság által elkezdett munkát. Előbb a bíborosi testülettel konzultált több ízben, majd a Kúria szerveivel, végül egy, erre a célra létrehozott, bizottság két éves munkával kidolgozta azt a tervezetet, amit aztán széles körben véleményezésre bocsátottak.

Ezekkel a folyamatban lévő munkálatokkal is magyarázható, hogy az időközben, 1983-ban kiadott új Egyházi Törvénykönyv nem foglalkozik a Római Kúria intézményeivel és felépítésével: gyakorlatilag két kánont szentel neki (360.–361.) és jelzi, hogy ezeket külön törvény szabályozza.

A hosszas konzultációk és előkészítés gyümölcseként 1988. június 28-án született meg II. János Pál pápa apostoli

¹⁴ VI. PÁL, *Pro comperto sane motu proprio*, 1967. augusztus 6, in: *AAS* 59 [1967] 881-884.

¹⁵ VI. PÁL, *Pontificalis domus motu proprio*, 1968. március 28, in: *AAS* 60 [1968] 305-315.

¹⁶ VI. PÁL, *Ingravescentem aetatem motu proprio*, 1970. november 21, in: *AAS* 62 [1970] 810-813.

konstitúciója, a *Pastor Bonus*¹⁷, amely szabályozza a Római Kúria szervezetét és működését, és amely jelenleg is érvényben van.

3. A Római Kúria napjainkban

3.1 Meghatározás

Az 1983-as Egyházi Törvénykönyv így fogalmaz: „A római kúria, melynek segítségével a pápa az egyetemes egyház ügyeit intézni szokta, és amely az ő nevében és tekintélyével látja el feladatát az egyházak javára és szolgálatára, a Pápai- vagy Államtitkárságból, az Egyházi Közügyek Tanácsából, a kongregációkból, a bíróságokból és egyéb intézményekből áll; mindezek felépítését és illetékességét külön törvény határozza meg” (360. kán.).

A kánon végén említett „külön törvény”, az öt évvel később megjelent *Pastor Bonus* apostoli konstitúció, gyakorlatilag megismétli ezt a meghatározást, miszerint a Római Kúria „a pápát legfőbb pásztori hivatalában segítő dikasztériumok és intézmények összessége, az egyetemes Egyház és a részegyházak javára és szolgálatára” (*Pastor Bonus* 1).¹⁸

A Kódex és a *Pastor Bonus* meghatározásából legalább három elemet kell aláhúznunk.

1. Azáltal, hogy a pápa segítségére van, a Római Kúria maga is az egyetemes Egyházat, a részegyházakat és a püspö-

¹⁷ II. JÁNOS PÁL, *Pastor Bonus* apostoli konstitúció, 1988. június 28, in: *AAS* 80 [1988] 841-912.

¹⁸ “*Curia Romana complexus est Dicasteriorum et Institutorum, quæ Romano Pontifici adiutricem operam navant in exercitio eius supremi pastoralis muneris ad Ecclesiae Universæ Ecclesiarumque particularium bonum ac servitium*” (Art. 1).

köket szolgálja.¹⁹ Hozzájárul ahhoz, hogy Isten népe erősödjön a közösségben és a hitben, valamint előmozdítja az Egyház sajátos küldetését a világban.

2. A Római Kúria Péter utódának nevében és tekintélyével látja el feladatát, vagyis nem a pápától független hatalmi központ, hanem azt teszi, amivel a Szentatya megbízza, így szolgálati és eszközi jellege van (*Pastor Bonus* n. 7-8). Természetes és nyilvánvaló a római pápa és a kúria egysége (*Pastor Bonus* n. 11). Éppen ezért „elképzeltetetlen, hogy a Római Kúria akadályozza vagy befolyásolja a püspökök és a pápa közötti viszonyt és személyes kapcsolatot, épp ellenkezőleg, egyre inkább a közösség szolgálója kell legyen” (*Pastor Bonus* n. 8).

3. A Kódex megnevez egyes intézményeket (Államtitkárság, Egyházi Közügyek Tanácsa, kongregációk, bíróságok és egyéb intézmények), de nyilvánvaló, hogy a felsorolás nem teljes és nem kizárólagos. A *Pastor Bonus* kifejezetten említi például, hogy az összes bíboros a Római Kúria része azáltal, hogy rendes vagy rendkívüli konzisztóriumba összehívva²⁰, testületileg segítséget nyújtanak a pápának (n. 9).

A zsinati atyák kívánalmainak megfelelően²¹, a Római Kúria ma egyre inkább nemzetek feletti jelleget kap, amelyben

¹⁹ A zsinati atyák megfogalmazása széleskörűbb a Kódexénél, miszerint a Római Kúria hivatalai „az egyházak javára és a fõlszentelt fõpásztorok szolgálatára” végzik feladatukat (*Christus Dominus* 9). A zsinati szemléletet tükrözi a *Pastor Bonus*, miszerint a Római Kúria az egyetemes Egyházat, a részegyházakat és a püspököket szolgálja (n. 7, 9, 11).

²⁰ „A bíborosok az egyház legfõbb pásztorát testületi cselekvéssel leginkább a konzisztóriumokon segítik, melyeken a római pápa parancsára és elnökletével gyûlnek egybe” (CIC 1983, 353. kán., §1).

²¹ A II. Vatikáni Zsinat szorgalmazta, hogy a Római Kúria „tagjait, tisztviselõit és tanácsosait (...) amennyire csak lehetséges, az Egyház különbözõ tartományaiból válasszák ki, hogy a katolikus Egyház hivatali, illetve központi szervei valóban egyetemes jelleget mutassanak. Az is kívánatos, hogy e hivatalok tagjai közé püspökök is kerüljenek, fõként megyéspüspökök,

a vezető tisztségeket a világ minden tájáról származó bíborosok és püspökök töltik be (*Pastor Bonus* n. 9). Így működése a püspöki kollegialitás gyakorlása egyik módjának is tekinthető (*Pastor Bonus* n. 10). Szintén a zsinat szellemiségét tükrözi²² a világiak egyre cselekvőbb bevonása (*Pastor Bonus* n. 9).

3.2 Felépítés

Míg 1558-ban az *Immensa Aeterni Dei* egyszerűen felsorol tizenöt kongregációt, addig 1908-ban a *Sapienti Consilio* már közigazgatási és bírói hatásköröket állapít meg és tizenegy kongregációt, három bíróságot és öt hivatalt sorol fel. Az 1967-es *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúcióban az Államtitkárság első helyre kerül és megjelennek a hivatalok újabb formái, a titkárságok, tanácsok és bizottságok.

Szembetűnő a *Pastor Bonus* által hozott jelentős változás: egyrészt igyekszik egységes alakra hozni a különböző hivatalokat, így például a titkárságok pápai tanácsokká módosulnak, másrészt az intézményeket is átcsoportosítja részben, és a Római Kúria szerveit két fő kategóriára osztja:

1. a központi hatóságok (*dicasteria*), dikasztériumok (2, §1), melyek jogilag mind egyenrangúak (2, §2):

- az Államtitkárság²³ (kiemelkedő fontosságú, központi szerv);
- a Kongregációk²⁴ (végrehajtó hatalmat gyakorló központi kormányzati hatóságok);

akik az összes egyház felfogását, kívánságait és szükségeit életszerűbben tudják a római pápa elé tárni” (*Christus Dominus* 10).

²² „A zsinati Atyák nagyon hasznosnak ítélik, hogy ezek a hivatalok jobban hallgassák meg azokat a világiakat, akiket erényük, szakértelmük vagy tapasztalatuk ajánl, hogy így ők is megkapják az őket megillető szerepet az Egyház ügyeinek intézésében” (*Christus Dominus* 10).

²³ Secretaria Status (*Pastor Bonus* 39-47).

²⁴ Az apostoli konstitúció kilenc kongregációt sorol fel: 1. Hittani Kongregáció (*Congregatio de Doctrina Fidei*, 48-55); 2. Keleti Egyházak Kongregációja (*Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*, 56-61); 3. Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció (*Congregatio de Cultu Divino et*

- a Bíróságok²⁵ (bírói hatalmat gyakorolva, az egyházi peres ügyekben ítéleznek);
- a Pápai Tanácsok²⁶ (egyes területek és szaktevékenységek előmozdításával, koordinálásával foglalkoznak);
- a Hivatalok²⁷;

Disciplina Sacramentorum, 62-70); 4. Szenttéavatási Ügyek Kongregációja (Congregatio de Causis Sanctorum, 71-74); 5. Püspöki Kongregáció (Congregatio pro Episcopis, 75-84); 6. Népek Evangelizációjának Kongregációja (Congregatio pro Gentium Evangelizatione, 85-92); 7. Kléruskongregáció (Congregatio pro Clericis, 93-104); 8. Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja (Congregatio pro Institutis Vitæ Consecratae et Societatibus Vitæ Apostolicæ, 105-111); 9. Katolikus Nevelés Kongregációja (Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis, 112-116).

²⁵ Az Apostoli Szentzék bíróságai: Apostoli Penitenciária (Pænitentiaría Apostolica, 117-120); Apostoli Signatura (Supremum Tribunal Signaturæ Apostolicæ, 121-125); Rota Romana (Tribunal Rotæ Romanæ, 126-130).

²⁶ A *Pastor Bonus* által felsorolt Pápai Tanácsok: 1. Világiak Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium pro Laicis, 131-134); 2. Keresztény Egységértékvés Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum Fovendam, 135-138); 3. Család Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium pro Familia, 139-141); 4. Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium de Iustitia et Pace, 142-144); 5. „Cor Unum” Pápai Tanács (Pontificium Consilium «Cor Unum», 145-148); 6. Vándorlók és Útonlevők Lelkigondozásának Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium de Spiritualí Migrantium atque Itinerantium Cura, 149-151); 7. Egészségügyi Dolgozók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium de Apostolatu pro Valetudinis Administris, 152-153); 8. Törvényszövegeket Értelmező Pápai Tanács (Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, 154-158); 9. Vallások közti Párbeszéd Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium pro Dialogo inter Religiones, 159-162); 10. Nem-hívőkkel való Párbeszéd Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium pro Dialogo cum Non Credentibus, 163-165); 11. Kultúra Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium de Cultura, 166-168); 12. Tömegkommunikáció Pápai Tanácsa (Pontificium Consilium de Communicationibus socialibus, 169-170).

Bár a *Pastor Bonus* tizenkét Pápai Tanácsot sorol fel, jelenleg tizenegy van, mivel II. János Pál 1993. március 25-i keltezésű *Inde a Pontificatus* motu proprioja Kultúra Pápai Tanácsa névvel egyesítette a Kultúra Pápai Tanácsát és a Nem-hívőkkel való Párbeszéd Pápai Tanácsát.

2. egyéb intézmények (*instituta*), melyek nem minősülnek központi hatóságnak (2, §3).²⁸

Korábban egyes dikasztériumok nevében szerepelt a *szent (sacra)* jelző, mára azonban már megszűnt: sem a hatályos Egyházi Törvénykönyv sem a *Pastor Bonus* nem használja.

A kongregációkat bíboros prefektus vezeti, a pápai tanácsokat pedig elnök, aki nem feltétlenül bíborosi méltóságú (*Pastor Bonus* 3, §1). Helyettesük az érseki rangú titkár, akit az altitkár²⁹ segít (*Pastor Bonus* 4). Őket a pápa nevezi ki öt évre (*Pastor Bonus* 5, §1).

Az 1983-as Egyházi Törvénykönyv rendelkezéséhez³⁰ igazodva, az apostoli konstitúció előírja, hogy a prefektusnak illetve az elnöknek, amennyiben bíboros, 75. életéve betöltésekor le kell mondania és a Szentatya, mindent mérlegelve, dönt. A nem-bíboros dikasztérium-vezetők és a titkárok esetében másként rendelkezik: 75. életévük betöltésekor az ő megbízatásuk megszűnik. A tagok 80. életévük betöltésével elvesztik hivatalukat (*Pastor Bonus* 5, §2).

A kongregációk és a tanácsok tulajdonképpeni tagjai³¹ bíborosok, és a világ minden tájáról származó érsekek és megyéspüspökök (*Pastor Bonus* 3,§3; 7), viszont egyes dikasztériumok esetében kivételesen más klerikusok és világiak

²⁷ Hivatalok megnevezéssel az apostoli konstitúció három gazdasági intézményt sorol fel: Apostoli Kamara (Camera Apostolica, 171); Apostoli Szék Vagyonkezelőse (Administratio Patrimonii Sedis Apostolicæ, 172-175); Szentszék Gazdasági Ügyeinek Felügyelőse (Præfectura Rerum Economicarum Sanctæ Sedis, 176-179).

²⁸ Ebben a kategóriában (Cetera Curie Romanæ Instituta) a *Pastor Bonus* csak a Pápai Ház Prefektúráját (Præfectura Pontificalis Domus, 180-181) és a Pápai Liturgikus Szertartások Hivatalát (Officium de Liturgicis Celebrationibus Summi Pontificis, 182) említi.

²⁹ Titkárhelyettes-nek is fordítják (*subsecretarius*).

³⁰ 354. kánon.

³¹ *Egyházjog* c. kézikönyvében Erdő Péter *tisztviselő*-nek fordítja (*membra*).

is tagok lehetnek (*Pastor Bonus* 3,§2; 7). A tagokat a pápa öt évre nevezi ki (*Pastor Bonus* 5,§1). A dikasztériumok munkáját támogatják a konzultorok (tanácsadók), akiket a pápa szintén *ad quinquennium* nevez ki (*Pastor Bonus* 5,§1): egy-egy terület elismert szakemberei a világ minden tájáról (*Pastor Bonus* 8).

3.3 Működés

A Római Kúria dikasztériumai azokkal az egyházkermányszati ügyekkel foglalkoznak, amelyek természetüknél fogva, vagy a jogszabályok által a Szentszéknek vannak fenntartva, illetve amelyek meghaladják az egyes püspökök, püspöki konferenciák hatáskörét, továbbá amelyeket a pápa közvetlenül rájuk bíz (*Pastor Bonus* 13).

Feladatuk alapvetően a döntés-előkészítés, ezért a legfontosabb ügyekben csak javaslatokat tesznek a pápa számára, aki azonban bizonyos ügyek elintézésére vagy dokumentumok megfogalmazására különleges felhatalmazást is adhat számukra (*Pastor Bonus* 18).

A dikasztériumok meghatározott időközönként plenáris (teljes) ülést tartanak (*sessione plenaria*), amikor az adott dikasztérium összes tagját összehívják, a fontosabb ügyek megtárgyalására (*Pastor Bonus* 11, §1). Bizonyos dikasztériumok, elsősorban a kongregációk, rendes ülést (*sessione ordinaria*) is tartanak, amelyeken csak a Rómában lakó tagok vesznek részt (*Pastor Bonus* 11, §2).

Ha konfliktus lépne fel a dikasztériumok között kompetencia kérdésében, az Apostoli Signatura hivatott kivizsgálni azt (*Pastor Bonus* 20). Az olyan ügyek intézésére, amelyekben több dikasztérium is illetékes, az érintett hivatalok közös ülést hívhatnak össze (*Pastor Bonus* 21, §1), de állandó dikasztérium-közi bizottság felállítása is lehetséges, főleg, ha bizonyos rendszerességgel adódnak ilyen ügyek (*Pastor Bonus* 21, §2).

A Szentszéknél végzett szolgálattal kapcsolatos gyakorlati kérdéseket külön szerv, az Apostoli Szentszék Munkaügyi Hivatala bonyolítja (*Pastor Bonus* 36), a részletekről a *Római Kúria Általános Rendtartása*³² rendelkezik (*Pastor Bonus* 37). Ezenkívül minden dikasztériumnak van saját belső működési szabályzata (*Pastor Bonus* 38).

3.4 Kapcsolattartás a részegyházakkal

Lényeges a részegyházakkal és a püspökök testületeivel (konferenciák, szinódusok) való kapcsolattartás. Ez kétirányú: ajánlott a véleményük kikérése dokumentumok megszövegezésekor (*Pastor Bonus* 26), ugyanakkor a püspökök az „ad limina apostolorum”³³ látogatás által tartják a kapcsolatot a Szentszékkal (*Pastor Bonus* 28-32).

Az Egyházi Törvénykönyv előírja, hogy a megyéspüspök köteles ötvenként jelentést beterjeszteni a pápának a rábízott egyházmegye állapotáról (399. kán., §1), illetve utasítja, hogy „abban az évben, amikor jelentését a pápának be kell terjesztenie (...) utazzék Rómába megadni a tiszteletet Szent Péter és Pál apostol sírjának, és jelenjék meg a római pápa előtt” (400. kán., §1). Ekkor nemcsak Péter utódjával találkozik, hanem az egyes dikasztériumokat is felkeresi (*Pastor Bonus* 30–31).

A Római Kúriához, a hivatalos latin nyelven túl, más széles körben ismert nyelven is lehet fordulni (*Pastor Bonus* 16).³⁴

³² SEGRETERIA DI STATO, *Regolamento generale della Curia Romana*, 1999. április 30., in: *AAS* 91 [1999] 629-699.

³³ Az *ad limina* látogatásokról külön szól a *Pastor Bonus* egyik melléklete (*Adnexum I: De pastoralis momento Visitationis "ad limina Apostolorum" de qua in articulis a 28 ad 32*, in: *AAS* 80 [1988] 913-917).

³⁴ A *Pastor Bonus* nem jelöl meg konkrétan egyetlen nyelvet sem, a gyakorlatban viszont a latin mellett hat nyelv elfogadott: angol, francia, német, olasz, portugál és spanyol.

4. Szentszékhez kapcsolódó intézmények

Befejezésképp meg kell említenünk azokat az intézményeket, amelyek ugyan a szó szoros értelmében nem részei a Római Kúriának, mégis a Szentatya, a Szentszék és az egyetemes Egyház számára szükséges vagy hasznos feladatokat látnak el és valamiképp kapcsolódnak a kúriához (*Pastor Bonus* 186).

A *Pastor Bonus* három régi alapítású intézményről szól (Vatikáni Titkos Levéltár, Vatikáni Apostoli Könyvtár és az akadémiaiak közül kimagasló Pápai Tudományos Akadémia – 187-189), majd mintegy külön csoportként egyetlen cikkelyben sorolja fel azokat az újabb alapítású intézményeket, amelyek felett az Államtitkárság vagy valamelyik téma szerint illetékes dikasztérium gyakorol felügyeletet (Vatikáni Nyomda, Vatikáni Könyvkiadó, *L'Osservatore Romano*, Vatikáni Rádió és Vatikáni Televíziós Központ – 191). A konstitúcióban további két háttérintézmény szerepel: a Szent Péter bazilika karbantartásáért, díszítéséért, őrzéséért és belső rendjéért felelős Szent Péter Műhelye (192), illetve a Szentatya nevében tevékenykedő pápai jótékonyági szolgálat, az Apostoli Alalmaznahivatal (193).

Az egyes kuriális szervek mellett, illetve ezekhez kötődve, működnek a pápai bizottságok, amelyek szoros értelemben véve szintén nem számítanak a dikasztériumok közé. Bár több is létezik, a *Pastor Bonus* négyet említ: Pápai Biblikus Bizottság (55); Nemzetközi Teológiai Bizottság (55); Latin-Amerika Pápai Bizottsága (83-84); és az 1993-ban önállóvá lett Művészeti és Történelmi Örökség Megőrzésének Pápai Bizottsága (99-104).